

Ayda Baloğlu
İstanbul Üniversitesi
Alman Dili ve Edebiyatı

Postmodern Göçmen Ruhu: Köken, Özlem, Arada Kalmışlık, Utanç ve Nihayet Bir Tutam ‘Barış’

ABSTRACT

**The postmodern spirit of migrants:
Origin, longing, to be inbetween, shame and finally a fistful of peace**

The main purpose of this study is to determine the different perspectives of the immigration problem brought by the situation of being ‘multi-lingual’. The selected novels for study are Terézia Mora’s “Alle Tage” and Yadé Kara’s “Café Cyprus”. These two authors who have chosen the city of Berlin and the German language as a living place to try, through its multilingual figures, the changes of migration status to be determined.

Keywords / Anahtar Sözcükler: Terézia Mora, postmodern edebiyat, göçmen yazını, çokkültürlülük, çokdillilik

1971’de Macaristan’ın Sopron kentinde doğan Mora 1990 yılında Almanya’ya gelerek Humboldt Üniversitesi’nde Macar Dili ve Edebiyatı ve tiyatro bilimi öğrenimi gördü, Alman Film ve Televizyon Akademisi’nde senaryo yazarlığı eğitimi aldı. Macarcadan yaptığı edebi çevirilerin yanı sıra, yazdığı eserlere verilen ödüllerle başarısını kanıtlayan Mora’nın bugüne kadar üç kitabı yayımlandı. 1999’da basılan *Seltsame Materie* başlıklı öykü kitabı ile Ingeborg Bachmann Ödülü ve Adelbert von Chamisso Teşvik Ödülü’nü almaya hak kazandı. Mora’nın on bir öyküden oluşan bu kitabında soğuk, yabancılaştırılmış bir dil ile dünyanın her hangi bir mekânında yaşanabilecek olaylarda, insanlık hallerinin ‘acımasız’lığı anlatılır, vurgulanmak istenen insanın hayatta kalma mücadelesidir. Mora ilk romanı *Alle Tage* ile 2004’te Berlin Sanatlar Akademisi Edebiyat Ödülü, LiteraTour Nord Ödülü, Mara Cassens Ödülü ve 2005’te Leipzig Kitap Fuarı Ödülü’ne değer görüldü. Yazarın bu eseri, çalışmada ‘göçmen’ olgusuna getirdiği farklı bakış açısını serimlemek için incelenmiştir. 2009’da ikinci romanı *Der einzige Mann auf dem Kontinent* yayımlanan Mora yaşamını Berlin kentinde sürdürmektedir.

1965 Yılında Türkiye’de doğan, Alman ve İngiliz Edebiyatı öğrenimi gören Yadé Kara Berlin, Londra, İstanbul ve Hongkong’da oyuncu, öğretmen, menajer ve gazete yazarı olarak çalıştı. Yaşamını Berlin’de sürdüren Kara’nın 2003’te yayımlanan ilk romanı *Selam Berlin* Alman Kitap Ödülü ve Adelbert von Chamisso Teşvik Ödülü’ne lâyık görüldü. Bu kitap on dokuz yaşındaki Hasan’ın İstanbul ve Berlin arasında gidip gelmelere son verip, duvarın yıkıldığı gün Berlin’e yerleşmesinin ardından gelişen olayları öyküler. 2008’de yazarın, bu çalışmada ele alınacak olan *Cafe Cyprus* adlı romanı yayımlandı.

Her iki kadın yazar aynı kentte yaşamak, göçmen bir geçmişe sahip olmak ve Almancayı yazın dili olarak seçmek gibi ortak yanların dışında onları ‘farklı’ kılan önemli bir özelliği daha paylaşırlar. Her iki yazar da çok dilli ailelerin içinde dünyaya gelmiştir. Mora, Almanca ve Macarca; Kara, Zazaca ve Türkçe olmak üzere birden çok dilde yetişkin olma sürecini tamamlamış bireylerdir. Onların yaşam öyküsü ‘bir’ dilin değil, birden fazla dilin içinde kendini var eder ve çoklu yaşam türlerinin odak noktası olan ‘dillerin’ içinde başlar. Yaşam serüvenleri henüz ilk adımda ‘öteki’ olanın bilincine varılarak örülür. Bu veri, insan olma sürecinde bilincin arka planına / bilgi tabanına yerleşip kök salan bir fidan örneğinde olduğu gibi ‘kaydedilir’; bütün düşünceleri etkiler, tarafsızlığa meyil verir, ‘ben’ ve ‘varlık’ arasına mesafe koyar, eleştiriye imkan tanır. Dolayısıyla bu özelliğin oluşturduğu farklı perspektifler yazarların metinlerine yansır, kurgularında ideolojilerini yapılandırır. Birçok dile ‘hâkim’ olmak ve dillerin çokluluğunun içinde ‘düşünmek’ güçlü bir gözlem yeteneğini de beraberinde getirir. Çok dillilik ‘sağgörü’, ‘gözetme’ ve ‘hoşgörü’yü araç olarak kullanır ve insana ‘öteki’ni tanıma, ‘öteki’ ile tanışma yolunu açar. Farklı dillerde düşünme ve sezme yetisi ‘öteki’ olan nesneyi veya özneyi anlaşılabilir kılar. Anlayabilmek için dinlemek kaçınılmazdır. Dinlemeyi bilmek, aynı zamanda ‘barış’ söylemini yapılandıran önemli temel süreçlerden biridir. Çalışmada sözü edilen iki kadın yazar, güçlü gözlem yetileri ile kültürler ‘içi’ ve ‘arası’ ilişkileri metinlerine yansıtır, kurguladıkları roman kişileriyle ‘göçmenlik’ hallerindeki postmodern durumları serimlerler. Bu kadın yazarların yapıtları, Esselborn’un makalesinde vurguladığı gibi kültürlerarası edebiyat biliminin hedeflediği, özdeşleştirme olanaklarının ve karşılıklı deneyim farklılıklarının değişiminin gerçekleştiği ‘medyalar arası’ alana hizmet eder:

Interkulturalität meint in der interkulturellen Literaturforschung nicht Austausch von je kulturell Eigenem, sondern zielt auf ein intermediäres Feld, das sich im Austausch der Kulturen als Gebiet wechselseitiger

Differenzverfahren wie zugleich Identifikationsmöglichkeiten herausbildet (Esselborn 2009, 57).

Göç ve / veya göçmenlik olgusu medyalar arası alanın odak noktasıdır. 'Göç' ekonomik, sosyal veya politik nedenlerin etkileriyle bireylerin yer değiştirme halidir. Dışardan 'göç', yabancı kökenli insanların bir devletin topraklarına, o devletin izniyle yerleşmek için yaptıkları göçtür. Göçün nedenleri çok çeşitli olabilir; siyasal ve dini baskılar, bir azınlığın sınır dışı edilmesi kararı, bir kısım nüfusun başka bir yere nakledilmesi, yerleşim yerlerinin aşırı kalabalık olması, iş alanlarının yetersizliği, doğal afetler, toprak azlığı gibi nedenler göç etmeyi hazırlayan önemli etkenlerdir. Daha iyi bir hayat standardı sağlama arzusunda olan bireyler ekonomileri güçlü olan, vatandaşlarına sosyal haklar tanıyan ve iş gücüne ihtiyaç duyan ülkelere göç ederler. Almanya İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden yapılanma sürecinde ihtiyaç hissettiği insan gücünü karşılamak amacıyla yoğun göç alan ülkelerin başında gelir. "Birçok ülkeden gelen yabancılar otuz yılı aşkın bir süredir orada doğan ya da yetişen çocuklarıyla birlikte, konuk diye geldikleri bu ülkeye yerleşmişler[...] gurbeti kendilerine yurt edinmişler[dir] (Oralış 2001, 39). İlk nesil göçmenler ve onların çocukları Almanya'da edebiyatın içinde kendilerini ifade etmek için yapıtlarında 'yabancı', 'arada kalmak', 'azınlık', 'yuva', 'özlem', 'sıla' benzeri kavramlar kullanmışlar; 'hasret', 'aidiyet', 'kimlik', 'entegre olmak' gibi sorunları romanlarında işlemişlerdir. Kuruyazıcı, sayıları artan göçmenlerin içinde yaşadıkları ülkeye kendi geleneksel kültürlerini; yani din, yaşam ve düşünce tarzlarını beraberlerinde getirdiklerini söyler. Kuruyazıcı'nın ifadesiyle farklı bir kültürü gözlemleyen göçmenler için 'yabancı yaşanmışlıkları' dile getirme ihtiyacı edebiyatta yansımalarını bulur:

Aber diese immer grösser werdende Zahl von Menschen brachte ihre Religion, ihre eigene Lebens- und Denkweise mit. Der fremde Welt gegenüber klammerten sie sich zwar fest an die eigene Tradition und Kultur, aber gleichzeitig wuchs bei ihnen immer mehr das Bedürfnis, die fremden Erlebnisse zum Ausdruck zu bringen, die Konfrontation mit der neuen soziokulturellen Umgebung literarisch zu bewältigen (Kuruyazıcı 1993, 59).

Göçmenlerin içinde yaşadıkları ülkenin edebiyatına dahil olmaları ulusal edebiyatların klasik geleneklerden kopuşunu hızlandıran bir süreci beraberinde getirir; bu 'Postmodern Durum'un (bkz. Lyotard 1997) kaçınılmaz bir neticesidir. Bu süreçte göçmenlik sorunsalının da farklı bir boyuta taşındığını söylemek olasıdır. Bu olasılık kendini yeni 'kimlik' arayışlarında, geçmişe duyulan bağlılık göstergesinin yapısının sökülmesinde, bilinçli bir gelecek

kurgulama isteğinde gösterir. *Alle Tage* ve *Cafe Cyprus* başlıklı yapıtlarda göçmen hikyesinden gelen başkişiler hayatlarında yeni bir başlangıç yapmak ve yaşamlarına ‘barış’ getirebilmek için radikal kararlar alırlar ve bu kararları uygulamak için her türlü yaşamsal şartı sağlayan gereklilikleri yerine getirirler. şartları yerine getirirken ne ‘yabancılık’ hissederler ne ‘arada’ kalırlar, ne ‘sıla hasreti’ ekerler ne de ‘azınlık’ olduklarını düşünürleri; onlar kendi durumlarının / göçmenlik hallerinin yasal veya yaşamsal şartlarını bir an evvel yerine getirmeye çalışan ve yollarına devam etmek isteyen, yaşadıkları yeri kendileri seçen Avrupalılardır. *Alle Tage*’nin yazarı Terzia Mora da bir göçmendir. Almancaya ve Macarcaya hâkim olarak yetişmiş olması, kültürlerarası farklılıkları belirlemesinin yanı sıra ‘teki’ olanı, başka türlü olanı, normların dışında kalanı da ‘fark’ edebilmesine, gözlemlemesine, yapıtına yansıtmasına yol açar ve Mora’yı, bu durumlardan doğan sorunların vurgulanmasında söz sahibi yapar.

Alle Tage adlı romanıyla Terzia Mora baş köşeye yerleştirdiği anlatı kişisi Abel Nema’yı ve onun yaşadıklarını edebiyatın modern ve postmodern anlatı biemleriyle harmanlayarak ve dünya edebiyatının kanonlaşmış birçok eserine atıfta bulunarak kodlar. Abel’in öyküsü göçmenlik, büyük kent deneyimleri, Avrupa’nın politik gelişmeleri, azınlıklar, cinsellik, iktidarsızlık gibi evrensel konularla örülür. Romanda anlatıya eşlik eden dinsel bir hikaye, bir dil aşkı hikayesi, cinayet ve bir de aşk hikayeleri okunabilir.

Olay örgüsünün odak noktasında Abel Nema’nın hareketli yaşamöyküsü yer alır. Küçük bir çocukken uzay yolculuğu ve teknoloji Abel’in ilgi alanıdır, sürekli alınımın üstündeki dünyaya baktığı ve yeryüzü ile iletişim kurmakta güçlük çektiği için ‘tuhaf’ olduğu vurgulanır. On üç yaşındayken babası evi terk eder. Abel okulda İlia ile tanışır, dostluk eder ve ona aşık olur, fakat sevgisi karşılık bulamaz. Hayl kırıklığına uğrayan Abel babasını bulma bahanesiyle yola çıkar. Babasının eski bir aşığının evinde kalır, orada şofbenden sızan gazla zehirlenir, hastaneye kaldırılır. Bu zehirlenme bir mucizeye yol açar. Abel birdenbire birçok dili aksansız konuşma yetisi kazanır, ancak tat alma duyusunu yitirir. Terk ettiği ülkesinde çıkan iç savaş nedeniyle askere alınacağını öğrenince annesinin ona verdiği eski bir hemřerisinin¹ ismiyle en yakın batılı kente doğru yola çıkar, bu kente yerleşir. Hemşerisi Profesör Tibor’un asistanıyla yaptığı anlaşmalı evlilik ona resmi kimlik elde edebilme olanağı sağlar, zira ait olduğu ülke dağılmış ve farklı federasyonlara bölünmüştür,

¹ Hemşeri sözcüğü, aynı memleket, şehir, köyden olan kimse anlamını içerir.

bunlardan hiçbirisi onu vatandaşlığa kabul etmez. Çeviriler yapar, ders vererek ve burs alarak hayatını idame ettirir, ilk aşkı İlia'yı ve babasını aramaktan asla vazgeçmez. Sonunda bir sokak çetesi tarafından uğradığı saldırıda oluşan beyin hasarından dolayı hafızasını ve dilini yitirir.

Terézia Mora'nın metni Batı Avrupa'da son on yılın göçmen durumu ile ilgili bir bilgi haritası çıkarmaya, var olan problemleri ve değişen yapıları tespit etmeye çok elverişlidir. Kegelmann, roman üzerine yazdığı makalesinde Abel'in yalnızca dünyaya değil benzer kaderi paylaşan göçmenler çevresine de sonuna kadar 'yabancı' kaldığını vurgular:

Abel Nema bleibt letztendlich Fremder in seiner Umgebung, auch in den Kreisen der Emigranten bzw. Derjenigen, die einen ähnlichen Lebensweg gegangen sind (Kegelmann 2009, 257).

Kegelmann'ın vurguladığı gibi Abel sadece çevresinde (burada; içinde yaşadığı dünya) değil, göçmenler arasında da bir 'yabancı' olarak kalır. Bu durum bizim Abel'in 'yabancı' kalışını sorgulamaya yöneltir. Abel'in dünyaya yabancı olması ve yabancı olarak kalması ayrı bir çalışmada ele alınacak kadar geniş bir konudur. Ancak göçmen olarak kendisiyle aynı yaşam mücadelesini verenlere karşı da yabancılık hisseder. Bu yabancılık duygusu onun 'göçmen' statüsündeki davranışlarının incelenmesini anlamlı kılar.

Abel, geçirdiği zehirlenmeden sonra ona verilen mucizevi konuşma yetisini bir dil laboratuvarına devam ederek mükemmelleştirir, on tane dili aksansız ve akıcı olarak kullanır, bu sayede diğer göçmenlerden daha fazla şansa sahip olur. Çok uzak bir geçmişte annesiyle aynı köyden olan profesörün ona sağladığı yüksek yetenek bursu ile geçim sıkıntısı çekmez. Kendisine ilk barınacak yeri sağlayan Toti'dir. Kendisi gibi göçmen olan Toti yabancılar arasındaki dayanışma konusunda ısrarcı davranır. Bulunduğu kente öğrenim için gelmiş, gelişinin nedenini unutmuştur. Yaşadığı kentin dilini konuşamaz ve kaçak göçmenlere barınacak yer sağlar. Abel yasadışı suçlardan sorumlu tutulan bu göçmenden uzak durur, çünkü sınır dışı edilme tehlikesi vardır. Nitekim yıllarca yaşadığı kentin dilini bile öğrenemeyen Toti anlatının sonunda sınır dışı edilir. Abel için dil bir iletişim aracı değildir, o dilin dünyanın varlığıyla yüklü anlamlarından, dolayısıyla insanlardan uzak durmayı tercih eder. Kendini müşterileri çoğunlukla eşcinsellerden oluşan barlarda 'iyi' ve 'evde' hisseder. Eşcinsel kimliğine rağmen resmi bir kimlik edinebilmek için profesörün asistanı ile evlenir. Bilinçli bir şekilde kadına duygusal bir ilişki ve gerçek bir evlilik için ümit verir.

Asistanın oğluna duyduğu özel ilgiyi maskeleymeyi başarır, davetlerde kadına eşlik eder, özel günlerde aile arasına karışır, onunla sergilere gider, nihayet gerekli olan belgeler için yapacağı evliliğe asistanı ikna eder. Evliliğin sahte olup olmadığını kontrole gelen memurların önünde karısına aşık bir erkek gibi davranır, kısacası çıkarının işlediği yerde tüm iletişimsizlik kalkanını indirip mükemmel bir aşığa dönüşür. Ancak onu bir göçmen olarak sıra dışı ve kendine özgü kılan, metnin ‘Merkez’ başlıklı bölümünde yediği zehirli mantarın etkisiyle gördüğu sanrılar esnasında bilincinden dökülenlerdir. Bu bölüm Abel’in sanık konumunda olduğu bir mahkeme salonunda kurgulanır ve Joyce’un *Ulysses* (Joyce 2008) başlıklı yapıtındaki 15. bölümde kurgulanan ‘bilinç mahkemesi’ sahnesine atıfta bulunur, bu sahnenin metindeki işlevleri, bilinçaltına atılan bilgilerin dışa vurulması, anlatıcının bilmediği gerçeklerin okuyucuya aktarılması, başkişinin vicdanıyla hesaplaşması olarak görülebilir. Sahne şöyle gelişir: Yargıçlar Abel’e karşı birtakım suçlamalarda bulunur ve onun kendisini müdafaa etmesini bekler:²

Entwickeln sich keinen Deut weiter. Laufen im Kreis, immer haarscharf am Wesentlichen vorbei.[...] Sie haben Recht, davon ist jetzt genug, und kommen Sie mir nicht damit, irgend etwas da draußen hätte Sie so zerteilt, das zählt nur in den ersten drei Jahren als Entschuldigung, so lange ist auch Heimweh erlaubt, danach ist statt selbstquälerischen Festkleben an der nicht ruhmreichen Vergangenheit eine in die Zukunft weisende Integration angesagt. In ihrem Fall sind also sämtliche Entschuldigungen längst verjährt (Mora, 2006:390).

Geçmiş takılıp kalmak yerine geleceğe entegre olmanın gerekliliği Abel’in önünde duran gerçektir. Abel “vatanın bir zamanlarki eşsiz mavi gökyüzünün altındaki gibi masalımsı güzellikte” (Mora 2007, 364) olduğunu bilir, ancak onun “yeni vatani; utanma duygusu”dur ve kendisi olmaktan vazgeçmesinin ve yeni bir aidiyet aramasının nedeni, içinde yaşadığı her güne ‘barış’ getirebilme imkanını elde etmesidir:

...ist mein neues Vaterland: die Scham. Jetzt und hier habe ich den Frieden praktiziert, alle Tage, ja. Weil es möglich war. Und wenn der Preis dafür war, meine Geschichte, also meine Herkunft, also meine Herkunft zu verleugnen, dann war ich mehr als bereit, diesen zu zahlen.[...] Die Liebe war nur noch als Sehnsucht in mir (Mora, 2006:406).

² Thérézia Mora’nın *Alle Tage* adlı kitabı Türkçeye *Her Gün* adıyla Ersel Kayaođlu tarafından aktarılmıştır. Ancak çalışma kitabın Almancası üzerinden yapıldığından alıntılar Türkçe çeviriden değil, Almanca metinden verilmiştir.

Bu satırlar yaşantısına barışı dahil etmek arzusunda olan ve bedel olarak 'öyküsünü', 'kökenini', yani 'kendisini' inkar etme yolunu seçen romandaki başkişi göçmen Abel'in yüreğinden saçılan, anlamsal bir düzlem oluşturan sözcük yapılarıdır. Anlatıcı, Abel'in göçmen geçmişini göz önünde bulunduran okura, onun, inkar yoluyla kendisini sıla, özlem gibi klişe verilerden soyutladığını, dilini ve hafızasını unutarak kendini ait olduğu geçmişten arındırdığını, böylece geçmişe takılı kalmak ve/veya arada kalmışlık gibi yapıları söktüğünü serimler. Bu serimleme yeni bir oluşuma yön verir, "bireysel kimliğin gerçekleştirilebileceği farklı bir varlık alanı[nı]" açar (Oralış 2000, 77). Abel'in yeni vatani 'utanç' duygusu uyandırır da; yani aidiyetini inkar etmekten utansa da, sevgiye özlem duyacağını bilse de (bu anlamsal yapıda 'sevgi' sözcüğü 'vatan' sözcüğünün metaforik kullanım şeklidir), postmodern göçmen Abel oluşturduğu 'farklı varlık alanı'nda yeni bir gelecek vaat eden entegrasyonu gerçekleştirmeyi tercih eder ve bütün bunları bir tutam 'barış' için yapar.

Yadé Kara ve Cafe Cyprus

Dünyanın çeşitli kentlerinde yaşamının farklı dönemlerini geçiren ve sosyal bilimlerin farklı dallarında çalışan Yadé Kara deneyim ve gözlemlerinden edindiği izlenimleri ardı ardına yayımladığı iki eserde başarıyla kurgulayarak yazın dünyasına kazandırır. İlk roman *Selam Berlin* göçmen ve arada kalmış bir anne ve babanın çocuğu olan Hasan'ın duvarın yıkıldığı gün tamamen Berlin'e yerleşme kararıyla başlar. İkinci roman *Cafe Cyprus* ilk romanın devamı gibi algılansa da tek başına okunabilir. Yadé Kara'nın anlatısında yarattığı karakterin kamera gözlerinde yaptığı taramalar ve bilinç akışında gerçekleştirdiği karşılaştırmalar sayesinde okuyucu yeni göçmen ruhunu keşfeder ve yeni Avrupalıyı oluşturan insan türünün ipuçlarını elde eder. Roman olay örgüsü, mekanı ve başkişinin gözlemleri refakatinde göçmenlerin durumunu gözler önüne serer, içeriğiyle onların geçmişteki konumlarını ve zaman içerisinde uğradıkları değişimleri vurgular. Anlatıcının yaptığı tüm şehirler ve kültürlerarası karşılaştırmalar ve eleştiriye getirdiği neşeli tutum okuyucuyu çok renkli bir tabloyla karşı karşıya bırakır. Yadé Kara'nın dillerin çokluğuna ve kültürler 'içi' ve 'arası' farklılıklara olan aşinalığı bu tablonun yaratılmasındaki başlıca etkidir.

Cafe Cyprus'ta göçmen geçmişinin klişe verilerinden sıyrılmaya çalışan, çok dilli, farklı kültürlerle aşına bir gencin yaşantısından bir kesit sunulur: Mercék altına alınacak olan başkişi Hasan, Abel ile benzer düşünce kalıplarının içinde

varlık gösterir. Berlin doğumlu olan Hasan, İstanbul ve Berlin arasında gidip gelmelere duvarın yıkılmasından sonra son verir ve Berlin'i yaşayacağı mekan olarak seçer. Kira, eğitim ve yaşamsal giderleri ailesinden destek almadan, çalışarak karşılayan Hasan kendisiyle gurur duyar. Duvarın yıkılmasından sonra çoğalan ırkçılık, işsizlik ve pahalılık gibi etkenler ve İngilizce öğrenme isteği onun Londra'ya taşınmasına neden olur. Hasan bu kentte üç işte birden çalışarak kira giderini ve dil kursunun ücretini karşılayacak parayı kazanır. Akrabası olan Kazım'a döner satışında yardım eder, bir tanıdığının ikinci el mallar satan tezgahında çalışır ve ek olarak Kıbrıslı Ali Bey'in marketinde her türlü işe bakmak üzere görev alır, ondan özellikle beklenen kafenin müdavimleri olan eski Kıbrıslıların biriken borçlarını tahsil etmektir. Cafe Cyprus eski Kıbrıslı göçmenlerin buluşma noktasıdır. Hasan bu topluluğu inceleme ve gözlemeleme fırsatı bulur, ancak olaylara ve politik konuşmalara dahil ve taraf olmaz. Daha sonra Hasan'ın hayatına moda tasarımı eğitimi alan, Yahudi asıllı bir İstanbullunun torunu olan Hannah girer. İki gencin arasında cinsel çekime dayanan bir ilişki başlar. Hasan aşık olur. Ancak şartlar ilişkiyi sürdürecektir derecede olgunlaşmaz. Tren yoluyla kenti turlayan Hasan sık sık üç kenti karşılaştırır: Londra, Berlin ve İstanbul. Bu üç kentte yaptığı gözlemler ve Ali Bey'den gelen ciddi iş teklifi onun Londra'yı mesken tutma kararını kesinleştiren önemli etkenler olur.

Metinde başkışı Hasan İngiliz, Türk ve Alman toplumlarındaki ve kentlerdeki karakteristik özellikleri belirler. Kentlerin insanlarını, doğal koşullarını, kültürel farklılıklarını birbirleriyle karşılaştırır. Örneğin:

Das Schöne, Lässige an London zeigte sich nach Feierabend. [...] Manchmal sah man ganz in der Ferne über Häusern und Pubs ein Stück rosa Himmel. Im Vergleich zu Berlin konnte man viel Himmel sehen. Die Häuser hatten nicht so viele Stockwerke wie die Berliner Altbauten [...] und alten Bäumen, die ganze Strassen in Schatten hüllten [...] und die Sicht auf den Himmel verengten (Kara 2008, 131).

Hasan Londra'da gökyüzüne bakabilmekten haz duyar. Berlin'deki yüksek binaların ve eski ağaçların gökyüzü görünümünü engellediğini, Berlin'de içini daraltan duygunun bir nedeninin de bu olduğunu düşünür: "Vielleicht hatte ich deshalb oft das Gefühl, in Berlin eingeengt zu sein?" (Kara 2008, 131). Londralı erkeklerin kadınlara davranışını gözlemler ve onların tarafında yer almaya karar verir:

Eines musste ich zugeben, die Londoner Typen hatten uns Berliner Männer einiges voraus. Sie hielten häufiger den Frauen die Tür auf,

Liessen die Frauen zuerst eintreten, halfen ihnen [...] und waren nicht so muffelig und wortkarg den Frauen gegenüber wie die in Berlin. [...] Also übte ich den Londoner Takt ein (Kara 2008, 152).

Batı ve Doğu Berlinliler arasındaki farkları belirleme onun gizli oyunudur, bu oyuna Londra'da da devam eder, burada yaptığı şey insanların etnik kökenlerini bulmaktır. Bu sayede insan topluluklarının karışımını algılar:

Mein altes heimliches Spiel, Ostberliner von Westberliner zu unterscheiden, führte ich in London weiter, indem ich versuchte, den ethnischen Hintergrund der Leute zu erraten und herauszufinden, wie durchmischt die Gruppen waren (Kara 2008, 131).

Hasan kendini "çoklu-yetenek" olarak tanımlar ve Türkçe, Almanca ve kısmi de olsa İngilizcede kendini 'evinde' hisseder. Amacı kendisi için en iyi olanı bulmaktır. Kendi kendini yeniden oluşturduğu süreçte bütünde iyi olanı seçerek içkinleştirmeyi hedefler:

Ich meine, ich war zu Hause in der deutschen, türkischen und mittlerweile auch in englischen Sprache. Ich konnte alles miteinander vergleichen, die Vor- und Nachteile von alle Seiten sehen, sie kritisieren [...] .Es war ein ständiges Lernen und Vergleichen. Das Gute an dem Ganzen war, das ich mir von allem rauspicken, vielleicht es mir auch aneignen und mit mir herumtragen konnte (Kara 2008, 167).

Popüler kültürün karakteristik özelliklerini taşıyan bu figürün bilincindeki çoklu dil yapısı onun bakış açılarını çeşitlendirir. Bu çok yönlü, aynı zamanda içinde eleştirel unsurlar barındıran bakış açıları onun kendi 'ben'i ve varlığı, geçmişi ve bugünü, önyargısı ve mantığının sesi arasına mesafe koymasını ve kimliğini dönüştürmesini sağlar.

Metne yakından bakıldığında oluşturulan karakterlerin her birinin göçmen sorunsalında bir görev üstlendiği gözlenir. Örneğin: Hasan'ın patronu, Cafe Cyprus'un sahibi Ali Bey İngiliz pasaportu taşır, İngiltere'nin başkentinde yaşar ve İngiliz devletine vergi öder (Kara 2008, 200), ancak göçmenlerin durumundan sürekli yakındır. Bu kentin kendisi gibileri asimile ettiğini, ayrımcılık uyguladığını ve kolonilerden çıkar sağlamaya devam ettiğini vurgular, Hasan'ı bu kente ve insanlarına uyum sağlamaması konusunda uyarır:

Du hast türkischen Temperament und Grips, mach was daraus, und denk nicht wie diese englische Toastbrote, zu weich, zu blass und zu kahl. Die machen einen schwach... (Kara 2008, 180).

Ali Bey meze sofrasında aldığı alkolün yarattığı duygusal boşalmanın da etkisiyle genç Hasan'ın yanında yüreğinin derinlerindeki yaraların kabuklarını kanırtır:

Der Westen hat sich bei uns eingeschlichen und ist bist in unsere Brühwürfel, bügelfreien Hemden und Toffees vorgedrungen. Schweineknochenmark haben sie in Form von Gelatine in die Marmelade [...] ja sogar in die Bonbons unserer Kinder getan. Wir haben doch dafür bezahlt (Kara 2008, 183).

Romanın baş kişisi Hasan sakin ve tarafsız kalmayı, sükunet içinde dinlemeyi kendi kendine öğretmiştir, o yalnızca iyi bir gözlemci olarak kalmaz, düşünme eylemini birden çok dilin içinde gerçekleştiren bir bireydir ve bu sayede kişiliğini yeniden kurgular. “İnançların, yargıların, taleplerin, düşünce biçimlerinin temel kaynaklarını belirleyen dil, bireyin toplumsallaşma sürecinin olduğu kadar kimliğinin de belirlenmesinde önemli rol oynar” (Oraliş 2001, 81). Hasan, Ali Bey'in otuz yılını Londra'da geçirmiş olmasına rağmen, göçmen olmaktan kurtulamadığını üzülenek fark eder, kafede tanıdığı diğer eski göçmenler de mutsuz ve geçmişe takılıp kalmış insanlardır. Hasan onlar gibi olmamayı aklına koyar:

Sie schlepten die Geschichten von früher mit sich herum wie ein Kugel am Bein. Ich wollte endlich mit Menschen zu tun haben, die nicht bis zum Hals im Sumpf der Vergangenheit steckten und immer tiefer einsenken (Kara 2008, 202).

Anlatının sonunda Hasan Londra'da kalmaya karar verir. Bu kent kendisi gibi uzaklardan gelmiş, kalacak bir yurt edinmeye çalışan değişik renkte ve ırkta insanlarla doludur ve burada yalnız paranın rengi geçerlidir.

İncelenen her iki romanın başkışisi benzer eğilimler gösterir; her ikisinin de yüzleri geleceğe bakar: Abel Nema kaza sonucu hafızasını ve dilini yitirir, buna karşılık ona on dili aksansız konuşma yetisi bahşedilir. Abel sildiği hafızası ve yitirdiği diliyle, yeni bir başlangıç yapabilmek için geçmişini ve aidiyetini sıfır noktasına getirir. Hasan içinde yaşadığı kenti duyduğu memnuniyetsizlikten dolayı terk eder, üç kent arasında yaptığı karşılaştırmalardan elde ettiği veriler doğrultusunda Londra'da yeni bir dilde mesken tutmaya karar verir ve yeni başlangıçlara doğru yelken açar. Eski göçmenler için vazgeçemedikleri geçmiş, yabancılık, azınlık, arada kalmışlık, özlem, hasret, sıla gibi kavramlarla yüklüdür ve gelecek bu kavramların gölgesinde kendine yer açmaya çalışır. Mora ve Kara'nın romanlarındaki başkışiler geçmişini yük olmaktan çıkarma yolunda ortak paydaya sahiptir. Hasan ve Abel'in çok bariz bir kimlik bileşeni

daha göze çarpar; her iki figür kendi metinleri boyunca bir şeyi asla yapmazlar: Durumlarından asla şikâyetçi olmazlar, yakınmazlar, sadece göçmen olmanın gerekli şartlarını yerine getirirler, fazla duyguya yer vermezler, mantık ön plândadır, ikisinin de tercihi sessiz kalmak ve tarafsız olmaktır.

Çok dilli iki kadın yazarın yarattıkları figürlere de yansıttıkları bu çok dilli olma özelliği postmodern göçmenin en belirgin yapısal bileşenidir. Bir edebiyat bilimcisi olan Karl Esselborn'un makalesinden alınan aşağıdaki paragrafta çok dillilik kavramı altındaki spesifik göstergeler sıralanır, böylece kavram geniş yelpazesıyla edebiyatın izleğinin önemli bir yapıtaşına dönüşür:

Das neue (systemtheoretisch geschlossene) Ordnungssystem 'Neue Weltliteratur' wird nun ganz auf die spezifischen Merkmale der Multilingualität (mit vielfältigen sprachlichen Interferenzen, Transtextualität und Metamultilingualismus, wie sie die transkulturelle Ästhetik mischsprachiger Texte bestimmen) und der thematischen Konzentration auf Globalisierungsphänomene und Regionalismus- bzw. Lokalismuserscheinungen festlegt, so dass es dabei ausschliesslich um eine Literatur geht, die Migrationen aller Arten thematisiert, [...] Identitäten inszeniert und von globalisierungsbeeinflussten kulturellen Praktiken bei gleichzeitiger Verankerung in lokalen Gegebenheiten erzählt, in der Raum- und Zeitordnungen ihre kategoriale Bestimmtheit verloren haben und Heterogenität und Differenz dominieren (Esselborn 2009, 51).

Terézia Mora ve Yadé Kara'nın birbirine yakın dönemlerde kaleme aldıkları bu metinler göçmen olgusundaki değişimlerin ön verilerinin belleği olma işlevini yüklenirler. Bu metinler yapısı sökülün birçok kavramın izlerini kayda geçirir ve bu yapışökümün nedenlerini kurgularında ifade etmeye çalışırlar. Globalleşmenin de etkisiyle dünyada değerlerin anlam kaybına uğradığı gerçeği postmodern göçmen ruhunda kendini serimler. Modern öznenin ilk stereotipi Odysseus'tan (Hewitt 2007, 1028) bugüne gelinen antropolojik süreç yeni bir mekanik-insan yapısı yönünde gelişme gösterir. Mekanik insanın en spesifik özelliği kendini olduğu gibi kabul etmek, kendisiyle barışık olmaktır; iktidarını eksiltmekten çekinmez. Bu mekanik insanın ruhundaki göçmenlik, anadilleri içinde ona verilen tüm bilgileri sorgularken istekleri doğrultusunda kurgulayacağı yaşam öyküsünün harcına bir tutam 'barış' katmayı hedefler.

Kaynakça

- Esselborn, Karl** (2009): “Neue Zugänge zur inter/Transkulturellen deutschsprachigen Literatur”, Helmut Schmitz (Hg.): *Von der nationalen zur internationalen Literatur*, Amsterdam-New York.
- Hewitt, A.**: “Dem Sieg der Niederlage”, David E. Wellbery (Hg.): *Eine Neue Geschichte der Deutschen Literatur*, Berlin University Press, S. 1027-1034.
- Joyce, James** (2008): *Ulysses*, çev.: Nevzat Erkmen, YKY, İstanbul.
- Kara, Yadé** (2008): *Cafe Cyprus*, Diogenes Verlag, Zürich.
- Kegelmann, René** (2009): “Emigriert”, *Wahrnehmung der deutsch(sprachig)en Literatur aus Ostmittel- und Südosteuropa- ein Paradigmawechsel?* Peter Motzan und Stefan Sienerth (Hg.), Band 115, IKGS Verlag, München, S. 251-263.
- Kuruyazıcı, Nilüfer** (1993): “Türkische Migrantenliteratur unter dem Aspekt des ‘Fremden’ in der deutschsprachigen Literatur”, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sayı: 8, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, S. 132-140.
- Lyotard, J. F.** (1997): *Postmodern Durum*, çev. Aslıhan Aksoy, Ayrıntı Yay., İstanbul.
- Mora, Terézia** (2006): *Alle Tage*, 3. Auflage, Random Hause, München.
- Mora, Terézia** (2007): *Her Gün*, çev. Ersel Kayaođlu, Can Yay., İstanbul.
- Oraliş, Meral** (2001): “Gurbeti Vatan Edenler”, *Gurbeti Vatan Edenler*, M. Karakuş-N. Kuruyazıcı (yay. haz.), T.C. Kültür Bakanlığı Yay., 2659, Ankara, S. 35-50.
- Oraliş, Meral** (2000): “Bir Dilde Yeniden Doğmak”, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sayı: 12, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, S. 77-93.
- Oraliş, Meral**, 2001: “Dil-Siz-Leş-Me”, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sayı: 13, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, S. 73-84.